

CONTRIBUȚII TRANSILVĂNENE LA DEZIDERATUL NAȚIONAL DE APĂRARE A GRANITEI DE VEST A ȚĂRII ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

După sfârșitul primului război mondial și odată cu făurirea statului național unitar, . . . „România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, sociale și politice”¹.

În această perioadă are loc o puternică creștere a forțelor de producție, se vor produce mari schimbări în structura de clasă, precum și în raporturile dintre ele. Afirmarea noilor forțe sociale, în primul rând a clasei muncitoare, în frunte cu partidul său, în întreaga viață politică a țării a reprezentat una din principalele trăsături ale etapei.

Pe planul vieții politice s-a dezvoltat și întărit statul național, națiunea română și s-a afirmat pe trepte mai înalte conștiința națională, patriotică cu latura ei revoluționară, în evoluție antifascistă, antiimperialistă.

Acestea, luate împreună, constituiau bazele și premisele unui climat politic corespunzător etapei de pregătire a tuturor condițiilor materiale, umane și spirituale capabile să asigure păstrarea integrității și suveranității naționale a patriei și să contracareze pericolele externe ce amenințau aceste deziderate.

Pe planul vieții politice și de stat, toate partidele, cu excepția celor fasciste, guvernele ce s-au succedat la putere pînă în vara anului 1940, excepție făcînd guvernul Gigurtu, au recunoscut caracterul istoric definitiv al actului de la 1 decembrie 1918, precum și necesitatea apărării lui.

Coordonatele politicii externe a României, în perioada interbelică, au fost orientate pe linia și în scopul păstrării și apărării statului național unitar, a națiunii române în granițele ei firești, precum și de asigurare a păcii și colaborării cu popoarele vecine, cu cele ale Europei.

Apărarea idealului și dezideratului național izvora din realitatea istorică după care statul național unitar, „. . . unirea nu a fost efectul unei împliniri, rodul simplei conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativilor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legitime între realitatea obiectivă și drepturile naționale ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități . . .”².

Dezideratului național suprem, pe plan militar, i-au fost asigurate ca suport, de către factorii de decizie, planuri, direcții fundamentale strategice,

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României — 9 mai 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 25.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român — 1 decembrie 1978*, Editura politică, București, 1978, p. 12.

de organizare a sistemului defensiv național. Ele vizau măsuri de reorganizare și modernizare a organismului militar românesc, pregătirea teritoriului și a economiei naționale pentru un previzibil război și angajarea întregii populații apte de luptă într-un sistem unic de instruire militară, capabil să participe la apărarea țării³.

Planurile militare operativ-strategice ale României, în concordanță cu realitățile și pericolele externe, s-au definitivat în perioada 1932—1939, urmare a evoluției tot mai primejdioase a situației internaționale, după instaurarea dictaturii fasciste în Germania. A luat naștere astfel, în centrul Europei, un focar de război foarte periculos, odată cu activitatea tot mai fățișă a cercurilor revizioniste horthyste, împotriva României.

Aceste planuri aveau următoarele coordonate și direcții: pe frontul de vest organizarea unei defensive active și ferme de durată, în eventualitatea unui război generalizat, pentru respingerea agresorului și apărarea granițelor naționale ale României; pe fronturile de est și sud, adoptarea numai a unei defensive preventive⁴.

Spre realizarea obiectivului strategic principal și central, cel al defensivei active de la granița de vest, au fost apoi orientate eforturile naționale și, în acest cadru, cele ale populației României, în care se înscriu și cele ale populației Transilvaniei.

Planurile acestei strategii cuprindeau totalitatea măsurilor menite să contribuie la apărarea terestră, aeriană și maritimă a țării împotriva agresiunii dușmane. Ele prevedeau executarea lucrărilor de fortificații necesare la frontieră, dezvoltarea rețelei de comunicații feroviare și rutiere, organizarea transmisiunilor civile și militare, pregătirea apărării antiaeriene a teritoriului, stabilirea obiectivelor militare și de artă ce urmau a fi distruse, pentru a nu putea fi folosite de către inamic, fixarea unor zone pretabile la inundații și altele⁵.

Realizarea unor asemenea mari obiective de ordin național era de durată, foarte complexă și reprezenta în același timp o mare povară materială și financiară pentru bugetul statului, pentru populația țării. Potrivit unor date estimative, determinate de către specialiștii militari, realizarea planului de fortificații la graniță solicita suma de 18,6 miliarde lei, refacerea sistemului de comunicații feroviare și rutiere peste 30 miliarde lei, refacerea celui de transmisiuni peste 1 miliard de lei, acestea numai pentru urgențele din prima etapă⁶.

Pregătirea forței umane necesare apărării, stabilirea efectivelor posibile pentru o mobilizare generală a constituit o parte integrantă a sistemului național de apărare. La populația pe care o avea România în perioada interbelică și pe baza experienței din primul război mondial și a concluziilor pe acest tărîm ce erau formulate pe plan militar european, s-a apreciat că efectivele posibile pentru o mobilizare puteau reprezenta aproximativ 18 la sută din populația țării. În cifre, aceste efective se ridicau la peste 3 milioane de

³ Leonida Loghin, *Apărarea țării în concepția militară a României în perioada 1932—1939*. Rezumatul tezei de doctorat. Academia Militară, București, 1979, p. 9.

⁴ *Idem*, p. 10.

⁵ *Idem*, p. 10—11.

⁶ *Ibidem*.

oameni⁷. În acest potențial uman de ordin militar se înscria apoi potențialul fiecărui județ în funcție de numărul populației, calitatea ei de vîrstă, sănătate, sex. Acest potențial în cadrul județelor reprezenta procente variabile, în jurul celui mediu pe țară de 18 la sută, iar în altele, era mult mai ridicat, tocmai datorită valențelor calitative ale populației respective. Pe această linie se înscria și potențialul militar al populației Transilvaniei, variabil de la un județ la altul.

Perioada 1936—1940 a constituit pentru România anii în care s-au realizat cele mai de amploare lucrări pe linia apărării naționale. Se vor materializa însemnate părți din planurile stabilite, care, la rîndul lor, au solicitat și o maximă contribuție și participare a întregii populații. Pe plan extern, era perioada în care pregătirile pentru declanșarea celui de al doilea război mondial erau din cele mai febrile, iar dezlănțuirea unor războaie pe plan local devenise un fapt împlinit.

Acest curs periculos al evenimentelor internaționale viza în modul cel mai direct România și poporul român. Pe plan intern se accentuase activitatea organizațiilor fasciste și încercările de ascensiune spre puterea politică de stat.

În fața acestor situații care reprezentau pericolul fascismului, al războiului, se impunea necesitatea realizării unității de luptă a întregului popor român și a naționalităților conlocuitoare, în cadrul unui larg front popular antifascist.

O astfel de linie politică de organizare a unei rezistențe naționale a întregului popor, pe toate planurile, a fost inițiată de către Partidul Comunist Român și propusă tuturor partidelor democratice și forțelor politice interesate. Aceasta exprimă punctul de vedere al partidului nostru, după care pericolul principal care amenința popoarele lumii era războiul și prin urmare sarcina principală a comuniștilor era lupta pentru pace.

În fața pericolului unui posibil atac militar din partea fascismului germano-ungar, partidul nostru aprecia că este necesară organizarea rezistenței naționale care să cuprindă dezvoltarea și întărirea poporului român, concentrarea în jurul lui a naționalităților conlocuitoare și organizarea capacității de apărare a țării. Atrăgînd atenția poporului român asupra gravității situației care se crease, partidul nostru declara: „... Independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist central-european, zis revizionist, format sub hegemonia imperialismului german”⁸.

„... România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă imperialistă a Europei, iar nu subiect”⁹, — se concluziona în rezoluția plenei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936.

Dezvăluind consecințele grave ale acestei politici de reîmpărțire imperialistă și urmările ei asupra României, același document arată: „Triumful imperialismului german ar duce la triumful fascismului ungar, bulgar etc., la înrobirea fascistă a popoarelor din Transilvania, Bucovina și Dobrogea, la dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la... acapa-

⁷ *Idem*, p. 12.

⁸ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ediția II, Editura pentru literatură politică, 1953, p. 267.

⁹ *Idem*, p. 281.

rarea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german¹⁰. Partidul nostru avertiza că fascismul va transforma poporul român în carne de tun pentru Hitler și Horthy și jugul fascist va fi un jug străin.

Partidul Comunist Român oferea poporului un program de luptă realist, național patriotic și antifascist și, odată cu acesta, și patriotismul, spiritul de sacrificiu al comuniștilor, dând luptei orientarea și caracterul unei apărări active revoluționare și de înalt patriotism. „În caz dacă Germania hitleristă, dezlănțuind războiul în Europa și în contra U.R.S.S., va ataca România cu ajutorul Ungariei horthyste, comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pământ a țării noastre pentru ferirea poporului român și a popoarelor din România, de subjugare de către fascismul german¹¹.

În această crâncenă rezistență pe viață și pe moarte comuniștii vor intra în „... primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste și vor duce războiul pînă la capăt, neîngăduind burgheziei să facă compromisuri cu țările fasciste atacante¹².

Deslușind rolul hotărîtor pe care armata română trebuia să-l aibă în rezistența națională, P.C.R. s-a pronunțat pentru întărirea ei, îmbunătățirea condițiilor de hrană și întreținere, democratizarea armatei, acordarea de drepturi politice tuturor militarilor, acestea conjugate cu măsurile de organizare și întărire a capacității de apărare militară a patriei.

Linia politică generală și poziția sa principială a fost reconfirmată de către partidul nostru în toate împrejurările grave ce au intervenit în anii următori. În anul 1939, după cîștigarea în întregime a Cehoslovaciei și odată cu impunerea semnării acordului economic româno-german, Partidul Comunist Român avertiza poporul și atrăgea atenția cercurilor guvernante despre iminența pericolului fascist de agresiune, mai ales că trupele lui Hitler se aflau la granița țării noastre. „Întregul popor să se pună în stare de alarmă¹³. Să fie pregătit împreună cu toate naționalitățile conlocuitoare pentru apărarea țării. În aceste împrejurări grave, reafirmînd poziția națională patriotică a comuniștilor, el declara: „... comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliații săi revizionisti¹⁴.

Linia politică a partidului de unitate de luptă a poporului român cu forțele politice conștiente progresiste ale naționalităților conlocuitoare din țara noastră, justetea și realismul ei, au găsit un ecou larg în masele muncitoare, fără deosebire de naționalitate, în rîndul unor partide, grupări politice, organizații democratice și altele.

Forțele politice înaintate ale naționalităților și-au însușit această linie politică și s-au situat pe poziții și aprecieri comune cu ale partidului nostru. Un rol însemnat pe această linie l-a avut M.A.D.O.Sz.-ul, care a luat poziție deschisă împotriva fascismului și a revizionismului horthyst și a lansat numeroase chemări și apeluri adresate populației maghiare, chemînd-o la luptă națională antifascistă, împreună cu poporul român. În apelul M.A.D.O.Sz.-ului din decembrie 1936 adresat populației maghiare se de-

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Idem*, p. 291.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Idem*, p. 319.

¹⁴ *Idem*, p. 320.

masca politica imperialismului germano-italian în bazinul dunărean și cîrdășia acestuia cu revizionismul horthyst, exponent al Ungariei magnaților care „... vor să introducă imperialismul german și italian în bazinul Dunării. Pentru plata cuvenită le trebuie pradă pădurea, petrolul, grîul. Le trebuie poporul care trăiește aici, pentru a-l exploata și le trebuie în fine drumul liber spre Orient, pentru cuceriri noi.

Frați maghiari, este vorba de soarta noastră și noi, maghiarii ardeleni, cei mai competenți, declarăm înaintea lumii întregi: Vrem pace înainte de toate¹⁵.

Referindu-se la drepturile și revendicările populației maghiare din România, în același apel se preciza că „... acestea nu se rezolvă printr-un război revizionist, ci numai prin recunoașterea de către poporul român a drepturilor noastre. Astfel vrem să păstrăm pacea noastră comună, să lărgim drepturile noastre, vrem ca politica externă a României să se îndrepte spre statele mari democratice care respectă independența țărilor mici¹⁶.

M.A.D.O.Sz.-ul se pronunță în mod categoric adept al inviolabilității angajamentelor luate prin contractele internaționale, al securității colective, al ajutorului mutual, al păcii și ordinii pactelor regionale, în toate acestea România fiind nu numai interesată, dar și profund angajată. În acest scop, sublinia apelul „... ne revine datoria să unim toate forțele populare din Ardeal pentru salvarea păcii și drepturile care sînt amenințate¹⁷.

Rămînînd credincios liniei politice de unitate și idealului istoric al luptei comune, de rezolvare a problemelor și a doleanțelor naționalităților conlocuitoare numai din interior și nu din afară, în alte documente și hotărîri M.A.D.O.Sz.-ul a reafirmat răspicat aceste principii.

În rezoluțiile adoptate la „întîlnirea de la Tîrgu-Mureș“ din 2—4 octombrie 1937 se accentua solidaritatea cu lupta muncitorimii și țărănimii, fără deosebire de naționalitate, rezolvarea problemei naționale „pe baza necesității istorice a conviețuirii libere, frățești cu poporul român¹⁸. Un merit istoric l-a avut M.A.D.O.Sz.-ul, punînd la baza soluționării problemelor naționalității maghiare din România, „... hotărîrile de la Alba Iulia, născute din propria voință a românilor ardeleni¹⁹. „... Hotărîrile de la Alba Iulia de acum douăzeci de ani formează bază sigură pentru soluționarea problemei naționalităților²⁰, se declară într-un alt document al M.A.D.O.Sz.-ului.

Această poziție militantă pornea de la realitatea istorică după care ungruii ardeleni sînt legați de acest pămînt și de locuitorii săi de altă limbă, în primul rînd de poporul român, pornind și de la adevărul după care în decursul vremurilor, dezvoltarea economico-socială s-a născut din stima și ajutorul reciproc. De aceea, în cele mai critice momente pentru securitatea poporului român din perioada 1938—1940, M.A.D.O.Sz.-ul a reafirmat că

¹⁵ Apel al Uniunii muncitorilor și țăranilor maghiari din România împotriva tendințelor revizioniste ale guvernului horthyst, 5 decembrie 1936, publicat în ziarul *Dimineața* din 5 decembrie 1936, reprodus în: *Tradiții de solidaritate revoluționară româno—ungare*, Editura politică, București, 1979, p. 175.

¹⁶ *Idem*, p. 176.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ L. Bányai, *Pe fîgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 201.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Idem*, p. 210.

„Asigurarea reciprocă a drepturilor și a libertății noastre, precum și înfăptuirea instituțională a spiritului frăției, constituie singurul legământ care poate să strângă laolaltă toate popoarele noastre, și care rezistă la orice încercare de dezmembrare din afară”²¹. Aceste principii se afirmau în condițiile unei deșănțate propagande fasciste și revizioniste din exterior, a numeroase manevre, piedici serioase și represii din interior, din partea unor cercuri reacționare burgheze române și maghiare potrivnice unității de luptă, în primul rând, a celor ce muncesc.

Din ideile politice înaintate patriotice ale M.A.D.O.Sz.-ului, făcea parte și aceea a adeziunii la măsurile de întărire a capacității de apărare a țării, socotită drept cauză a întregului popor, fără deosebire de naționalitate.

„Scopul nostru este buna înțelegere între popoarele mici amenințate în bazinul dunărean, *sporirea forței de apărare a țării* (s.n.), întărirea coeziunii popoarelor conlocuitoare”²², se declara în memoriul acestei organizații, în noiembrie 1938, adresat guvernului și în același timp răspândit în rîndul maselor.

Iată încă o bază solidă, și pe această cale, a specificului de atragere a naționalităților conlocuitoare din țara noastră la acțiunea de luptă națională, patriotică, bază care se va materializa prin nenumărate fapte și exemple.

Totodată, militanți comuniști și democrați din rîndul naționalităților au desfășurat o bogată activitate politică de informare prin organele de presă sau publicații în limba maternă a acestora. Lucrarea cu titlul „Să nu capitulăm”, autorul ei fiind comunistul Alexandru Sencovici, apărută în limba maghiară în acea perioadă, răspundea unui astfel de deziderat.

În aceeași perioadă de timp, diferiți oameni politici români, oameni de știință și cultură, ofițeri patrioți au luat poziție deschisă împotriva fascismului și a expansiunii hitleriste înspre România, adresîndu-se, la rîndul lor, populației cu apeluri și îndemnuri patriotice. Dintre numeroasele chemări de acest fel, redăm în acest context părți din apelul adresat de către comandamentul Brigăzii 1 Fortificații, care avea misiunea să participe la efectuarea lucrărilor cu acest caracter la granița de vest a țării.

În apel se evidențiază concluzia că la granița de vest, în poarta Someșului, „... se ridică o regiune fortificată care dă permanenței noastre în acest teritoriu o expresie de forță invincibilă”²³. Se sublinia apoi ideea patriotică, în sensul ca obiectivele construite să poarte numele domnitorilor glorioși, eroilor din război, ale ținuturilor și provinciilor istorice, ale localităților cu astfel de caracter, ale munților și rîurilor patriei noastre. Prin aceasta, toată țara, cu trecutul și prezentul ei, să fie prezentă la granița de vest, iar unitățile militare aveau astfel mai bine precizată însemnătatea rolului ce le revine în apărarea teritoriului național. „Ofițerii și trupa exprimă hotărîrea lor fermă de a ține zăvorîță poarta lor cu prețul sublimului sacrificiu”²⁴, — se spunea în apel.

Analizînd astăzi evoluția lucrurilor pe bază de date și fapte atunci petrecute vom înțelege mai profund atitudinea patriotică a maselor față de dezideratul național al apărării granițelor sale și contribuția lor financiară,

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar nr. 100/1939, documentul 32846.

²⁴ *Ibidem.*

materială și umană, la eforturile pe care le cerea această sarcină fundamentală, în acest cadru general vom înțelege, odată cu poziția națiunii române, poziția comună patriotică și contribuția populației aparținând naționalităților conlocuitoare la acest deziderat național. Și acestea au devenit tot mai conștiente de pericolul fascismului ce amenința deopotrivă întregul popor, fără deosebire de naționalitate.

Astfel de realități au devenit o linie de conduită și a populației Transilvaniei, unde în mod original s-au îmbinat atât de frumos și reușit sentimentul patriotic național cu antifascismul înaintat al maselor, cu unitatea de luptă, de frăție dintre români, maghiari, germani, evrei și alte naționalități, pentru înfăptuirea unei cauze naționale, a păcii și libertății popoarelor din încărcata, apoi dramatica perioadă interbelică.

Populația a dat în această perioadă minunate exemple de patriotism, dăruire, voință de luptă și de rezistență națională patriotică, ce au rămas pilde minunate în istorie și fapte pline de învățăminte pentru generațiile actuale.

În acest context se înscrie contribuția financiară, materială și umană a populației Transilvaniei la realizarea uneia dintre dezideratele apărării naționale, fortificarea, întărirea și apărarea graniței de vest a țării în perioada 1937—1940 până la Dictatul de la Viena.

Pentru realizarea acestui deziderat, chemările lansate pe plan central au fost preluate și amplificate, însoțite cu un șir de inițiative pe plan local, pe județ, oraș, plasă, comună, prin care s-a apelat la populație în întregul ei ca să facă subscripții benevole pentru fondul de înzestrare a armatei ori de fortificare a granițelor țării.

Descriind momente din desfășurarea unor astfel de acțiuni, evidențiem inițiativa organelor politice și administrative a județului Bihor care, în cadrul unei întruniri organizate în acest scop în noiembrie 1937, „... Cu unanimă însuflețire au hotărât să dea cel mai larg concurs moral și material acestei acțiuni... ședința a prilejuit momente de adevărată înălțare sufletească”²⁵ — se preciza în documentele cu referire la această întrunire.

În apelul adresat apoi instituțiilor și populației din județul Bihor se preciza că „... fortificarea granițelor țării noastre este un deziderat național primordial care privește toată națiunea țării, dar în special pe noi care sîntem în imediata apropiere a graniței de vest și că acest brîu de beton și fier are menirea de a apăra integritatea hotarelor noastre”²⁶.

„Pentru ca și județul Mureș să aibă onoarea a se înscrie printre județele care au contribuit cu ceva la adunarea fondurilor necesare țării, la întărirea granițelor sale, am lansat în teritoriul rural al județului lista de subscripție în care toți cetățenii să poată contribui cu obolul lor la acest act înălțător”²⁷ — se arăta într-un raport al prefecturii Mureș din februarie 1939, adresat Ținutului Mureș (Ținutul Mureș era o instituție de stat care în perioada 1938—1940 coordona activitatea administrativă și politică a județelor Alba, Ciuc, Făgăraș, Odorhei, Mureș, Turda, Tîrnava Mică, Tîrnava Mare, Sibiu — n.n.).

²⁵ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar 34/1937, p. 151.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 179/1939. 1.

Funcționarii administrativi din ținutul Someș, cât și funcționarii de la municipii, comune urbane, împreună cu funcționarii comunelor rurale, pătrunși de spiritul de sacrificiu față de necesitățile armatei, au semnat la bonurile de înzestrare a armatei o sumă egală cu salariul lor pe o lună²⁸ — se arăta într-o telegramă a ținutului adresată primului-ministru al țării. (Ținutul Someș era o instituție de stat care în perioada 1938—1940 coordona activitatea administrativă și politică a județelor Bihor, Cluj, Năsăud, Maramureș, Satu Mare, Sălaj, Someș — n.n.).

În alte județe inițiativele s-au materializat sub alte forme, dar ecoul tuturor în masele largi ale populației a fost puternic și imediat. Iată în acest sens exemple semnificative.

„Pătrunși de un înalt sentiment național, inginerii, funcționarii, muncitorii, de la exploatarea auriferă Zlatna Pyrit, Alba au înțeles că cea mai sfântă datorie este de a ajuta la înzestrarea oștirii, cheazășie a păcii, a apărării granițelor, au donat . . . suma de 34.135 lei”²⁹.

În același spirit a răspuns personalul angajat de la întreprinderile comunale din Tîrgu-Mureș, români, maghiari, evrei, germani și alții, cu o subscripție de 8.992 lei³⁰.

În municipiul Oradea personalul angajat de la Turnătoria de fier, fabrica de mașini de la secțiile C.F.R., L.II., L.III, Mișcare, de la Uzina de apă a subscris la prima chemare, în noiembrie 1937, suma de 25.900 lei³¹.

Administrația fabricii Barateos, județul Ciuc, comunica Ținutului Mureș „donațiile făcute de funcționarii și muncitorii de la Societatea »Foresta Română« în sumă de 533.695 lei pentru fondul de înzestrare a armatei”³².

În adunarea personalului administrativ și angajat al întreprinderilor comunale ale orașului Dej, jud. Someș, s-a adus hotărârea „pentru a subscrie la împrumutul de înzestrare a armatei oferindu-se salariul pe o lună”³³. Apreciind această faptă, „Comitetul de conducere ia act cu satisfacție despre gestul nobil manifestat de personalul întreprinderilor comunale de a contribui cu salariul lor la necesitățile suplimentare și extraordinare pentru înzestrarea armatei”³⁴, și a aprobat hotărârea luată.

Breasla ospătarilor din orașul Sibiu raporta Ținutului Mureș o subscripție în valoare de 3.600 lei și arăta că „Micul sacrificiu l-au depus drept o dovadă de conștiință cetățenească”³⁵.

Un puternic ecou l-au avut chemările în rîndurile populației din mediul rural, ale funcționarilor, intelectualilor, meseriașilor, liber-profesioniștilor, comercianților și ale altor categorii sociale, fără deosebire de naționalitate.

²⁸ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 40519/1939.

²⁹ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 179/1939, 15.

³⁰ Idem, dosar 180/1939, 132.

³¹ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar nr. 34/1938—1939, p. 3, 52, 118, 276, 326.

³² Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 179/1939, p. 175.

³³ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, documentul 42039.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș serviciul administrația generală de stat, dosar 180/1939, p. 54.

Din nenumăratele exemple care ar putea fi evidențiate, în limita spațiului vom putea cita numai o mică parte.

În județul Bihor, în cursul lunii iulie 1938, pretura plășii Săcuieni a înaintat județului 40 de liste comune de subscripții, cu suma de 75.935 lei. Din plasa Ceica se raporta o subscripție de 50.046 lei. Din comuna Tămășeni, o listă cu suma de 8.450 lei subscrisă de 19 persoane dintre care 13 erau țărani; din comuna Roșiori, o listă cu 3.000 lei, pe care, pe lângă învățătorul din sat, ceilalți erau țărani³⁶.

În luna iulie 1940 a fost luată inițiativa ca din bugetele tuturor comunelor și orașelor să fie vărsată suma de 14.410.000 lei la fondul de apărare, sumă care s-a și vărsat³⁷. Printre comunele cu cele mai mari sume vărsate se situau: Diosig 500.000 lei, Săcuieni 400.000 lei, Marghita 250.000 lei, Sînnicolau Român 220.000 lei, Tinca 200.000 lei, Tileagd 180.000 lei, Ciumeghiu 150.000 lei, Husasău de Tinca, Gepiu, Arpășel, Ghiorac și Tămășeu câte 120.000 lei fiecare; Borș, Nojorid, Tărian, Ghirișul de Criș, Suplacul de Barcău, Gurbediu, Cetariu, Călugări, Tăuți cu câte 100.000 lei fiecare. Valda, 90.000 lei. Buduzlău, Ciuhoiul, Sîniob câte 80.000 lei fiecare și lista continuă pînă la cîteva sute de localități³⁸.

Membrii sfatului căminului cultural „Gheorghe Șincai” din comuna Șinca Veche, județul Făgăraș, au subscris suma de 3190 lei, dată de către 36 persoane din care 18 țărani, 12 intelectuali și funcționari, 2 muncitori, 1 farmacist și 3 comercianți³⁹.

Din comuna Lovnic, jud. Făgăraș, lista de subscripție de 891 lei reprezenta contribuția locuitorilor români și sași, țărani, funcționari, intelectuali, printre semnatari figura și Drothler Mihail, preotul evanghelic luteran din comună⁴⁰.

Prefectura județului Turda raporta depunerea sumei de 6.342 lei, subscripția locuitorilor din localitățile Micești și Crăiești⁴¹.

Din județul Mureș prefectura raporta o subscripție de 2.500 lei de la cetățenii din localitatea Mădăraș, români, maghiari, germani, suma de 8.100 lei de la locuitorii din comuna Călugăreu, subscripții fiind țărani, funcționari, preoți, comercianți de naționalitate români, maghiari, germani și alții⁴².

Prefectura județului Odorhei raporta subscripția sumei de 84.878 lei la fondul de înzestrare a armatei de la populația civilă din județ. Pe listele de subscripție printre alte localități figurau comunele: I. Gh. Duca cu suma de 21.250 lei, Praid 20.000 lei, Avrămești 4.580 lei, Ocland 3.465 lei, Zetea 2.161 lei. Pe lista comunei Turdeni cu suma de 1.340 lei subscripții erau ță-

³⁶ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar 34/1938—1939, p. 7, 8—20, 28—39, 276—312.

³⁷ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 6930/1940.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 179/1939, p. 59—60.

⁴⁰ *Idem*, p. 167.

⁴¹ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 180/1939 p. 2.

⁴² *Idem*, p. 114—119.

rani, învățătorul și preotul din localitate, 1 cizmar, 1 măcelar, 1 comerciant, majoritatea de naționalitate maghiari și evrei⁴³.

În luna februarie 1940 prefectura județului Cluj raporta vărsarea din bugetul comunelor și orașelor la fondul pentru înzestrarea armatei a sumei de 9.929.705 lei⁴⁴. La aceeași dată pretura plășii Sărmașu, din județul Cluj, raporta o subscripție de la populația civilă în sumă de 1.500.000 lei⁴⁵.

În județul Trei-Scaune, din datele de pînă la 1 iulie 1940, rezultă vărsarea la fondul de înzestrare a armatei a sumei de 10.686.140 lei⁴⁶.

Astfel de exemple ar putea fi în continuare citate de pe întregul teritoriu al Transilvaniei.

O însemnată cotă-parte din contribuție au adus-o și funcționarii de stat și particulari, intelectuali, între care personalul din învățămîntul de toate gradele și personalul medical sanitar. Aceste categorii de oameni ai muncii s-au situat printre primii care au răspuns chemării; iată numai cîteva exemple.

Prefectura județului Someș raporta în luna februarie 1940 subscripția sumei de 351.000 lei de la funcționarii de stat din județ⁴⁷. Din județul Satu Mare se raporta o subscripție de 1.494.000 lei, contribuția funcționarilor de stat din județ și a lucrătorilor de la întreprinderile comunale⁴⁸. Prefectura județului Năsăud raporta subscripția din partea funcționarilor de stat din județ în valoare de 397.000 lei⁴⁹. Prefectura județului Sălaj raporta că funcționarii de stat din județ au subscris salariul lor pe o lună, subscripție în valoare de 1.697.000 lei⁵⁰. Funcționarii de stat din județul Maramureș au subscris salariul lor pe o lună în valoare de 244.000 lei⁵¹. Prefectura jud. Cluj raporta subscripția de 491.000 lei reprezentînd contribuția funcționarilor de la preturile și primăriile din județ⁵². Prefectura jud. Bihor raporta la începutul anului 1938 o subscripție de 428.260 lei, de la funcționarii de stat și particulari din județ și din municipiul Oradea⁵³.

Conducerea Ținutului Someș raporta în luna martie 1940 guvernului că valoarea subscripțiilor din partea funcționarilor de stat din raza ținutului se ridică la suma de 14.449.000 lei⁵⁴.

Însemnate contribuții au fost raportate și din județele aparținătoare Ținutului Mureș, unde inițiativele au început prin subscrierea unor sume egale cu salariul de 1 — 10 zile, apoi cota de participare a crescut. Astfel județul Turda raporta subscripția sumei de 124.341 lei „contribuția funcționarilor din județ prin donațiuni benevole”⁵⁵. În județul Alba prefectura ra-

⁴³ *Idem*, p. 8, 21—22, 41.

⁴⁴ Arhivele Statului Cluj, Fond Prefectura Cluj, dosar 16/1940, p. 91.

⁴⁵ *Idem*, p. 11, 21.

⁴⁶ Arhivele centrale, Fond M.A.I., dosar 192/940, f. 35.

⁴⁷ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 3411/1940.

⁴⁸ *Idem*, documentul 2742/1940.

⁴⁹ *Idem*, documentul 2363/1940 și 1206/1940.

⁵⁰ *Idem*, documentul 1890/1940 și 728/1940.

⁵¹ *Idem*, documentul 837/1940.

⁵² *Idem*, documentul 3533/1940.

⁵³ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectură, Bihor, dosar 34/1938—1939, p. 91, 99, 117, 165, 233.

⁵⁴ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, doc. 40510.

⁵⁵ Arhivele Statului Alba, serviciul administrația generală de stat, dosar 180/1939, p. 91.

porta că a vărsat suma de 46.731 lei de la funcționarii de stat din județ⁵⁶. Din județul Țîrnava Mare se raporta subscripția de 44.162 lei din partea funcționarilor de stat din județ⁵⁷. Funcționarii administrativi din județul Ciuc au subscris 30.507 lei, iar cei din jud. Odorhei 20.000 lei⁵⁸. Funcționarii de stat din jud. Sibiu au subscris 19.510 lei, iar cei din Țîrnava Mică 12.730 lei⁵⁹. Din județul Mureș se raporta subscripția sumei de 98.000 lei, contribuția funcționarilor din județ. Se evidenția în mod deosebit secretarul preturii Vătava, pe nume Petre A. Botianu, care a subscris salariul personal pe două luni⁶⁰. Despre contribuția personalului didactic și medical-sanitar existau date distincte foarte puține, deși s-a încadrat și a participat efectiv la aceste acțiuni. În cele mai numeroase cazuri, ei apar pe listele comune din localitățile de care aparțineau, împreună cu ceilalți locuitori. În unele cazuri, mai rare la număr, acțiunile au fost coordonate de către revizoratele școlare ori serviciile sanitare județene, făcîndu-se subscripții pe liste proprii. Astfel, de exemplu, în județul Bihor cadrele didactice din învățămîntul primar au hotărît în anul 1938 să contribuie cu salariul pe 5 zile la fondul de fortificații⁶¹. În județul Cluj serviciul sanitar județean raporta în luna martie 1940 că personalul sanitar a subscris suma de 86.330 lei⁶².

În sfîrșit, cîteva rînduri despre contribuția populației de naționalitate evreiască, avînd, în condițiile specifice ale Transilvaniei, o pondere însemnată în populația totală. Ea a avut o atitudine foarte pozitivă față de această acțiune și a fost prezentă în cadrul numeroaselor liste de subscripții colective și individuale împreună cu ceilalți locuitori. De exemplu, comunitatea izraelită din Făgăraș, din partea ei și a membrilor conducerii sale, a subscris în iulie 1939 suma de 10.000 lei pe o listă proprie⁶³.

Rezultatul acțiunilor întreprinse și desfășurate s-a concretizat pînă în lunile aprilie-mai 1940 în următoarele sume despre care dispunem de date, fără însă a fi complete, deoarece valoarea subscripțiilor a fost și mai mare decît cele pe care le putem evidenția aici.

Populația Transilvaniei și mai ales cea din județele de graniță a participat cu brațele și atelajele, precum și cu alte mijloace de transport propriu, la realizarea efectivă a lucrărilor de fortificații și la alte amenajări cu caracter de apărare, aducînd un mare aport; în același timp a făcut și însemnate sacrificii. Despre amploarea acestei contribuții vom cita doar cîteva exemple din județul Bihor. În anul 1939 prefectura raporta că participarea populației la lucrările pentru apărare însumează 120.000 zile om/muncă, la care se mai adaugă participarea populației cu încă 20.000 de atelaje cu tracțiune

⁵⁶ *Idem*, p. 133.

⁵⁷ *Idem*, p. 53—57, 65.

⁵⁸ *Idem*, p. 7, 92, 129.

⁵⁹ *Idem*, p. 89, 148.

⁶⁰ *Idem*, p. 61, 82—85, 94, 95, 109, 110, 111—113.

⁶¹ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar 34/1938—1939, p. 47, 64, 85, 165, 233.

⁶² Arhivele Statului Cluj, Fond Prefectura Cluj, Serviciul sanitar, dosar 14/1940, p. 1.

⁶³ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, Serviciul administrația generală de stat, dosar 179/1939, p. 181.

Nr. crt.	Județul sau ținutul	Suma subscrisă în lei	Suma vărsată în lei
1	Sibiu	153.121.000	128.636.000 ⁶⁴
2	Bihor	66.517.450	50.000.000 ⁶⁵
3	Mureș	57.782.300	34.729.103 ⁶⁶
4	Făgăraș	51.961.000	47.427.000
5	Tirnava Mare	35.506.000	22.275.000
6	Turda	34.454.000	24.823.000
7	Alba	27.525.000	15.475.310
8	Ciuc	17.115.500	9.876.000
9	Tirnava Mică	16.677.000	7.333.000
10	Odorhei	7.256.000	6.686.000
11	Cluj	11.497.000	10.000.000 ⁶⁷
12	Ținutul Someș (de la funcționarii de stat)	14.449.000	14.449.000 ⁶⁸
13	Trei-Scaune	10.656.140	17.000.000 ⁶⁹
	Total general	504.517.390	378.799.413

ne animală⁷⁰. În luna august 1940, aceeași prefectură raporta că numai populația din plasa centrală și plasa Sălard a efectuat 31.000 zile om/muncă, iar cu atelajele 776 zile⁷¹.

În luna martie 1939, în urma unei politici de iminentă agresiune militară hitleristă-horthystă, guvernul român a fost nevoit să concentreze un număr de contingente militare, iar o parte din unități au fost dislocate în direcții spre frontieră pentru o apărare defensivă.

Legat de aceste măsuri impuse de factori externi, primul ministru de atunci al României, Armand Călinescu, a declarat următoarele: „Chemarea câtorva contingente din unele regiuni ale țării a avut un caracter pur preventiv. De aceea, trupele nu s-au apropiat de graniță și nu se mai apropie de frontieră. Dacă peste 10—15 zile atmosfera internațională se va însenina, după cum noi sperăm, atunci rezerviștii vor fi îndată retrimiși la vatră... Trebuie să subliniez că rezerviștii au răspuns la chemări cu un elan patriotic impresionant și că aparatul de stat a funcționat perfect. Aceasta, pe lângă un sentiment de mândrie, ne dă și pe acela al unei siguranțe desăvârșite⁷² — preciza în încheierea declarației.

La rîndul său, ministerul de interne al României a mai precizat: dat fiind că România urmărește o politică de pace, trupele concentrate vor rămîne mult înapoia frontierelor. În momentul în care se va constata că în

⁶⁴ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 480/1939, p. 54.

⁶⁵ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar 14/1940, p. 10.

⁶⁶ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 480/1939, p. 54.

⁶⁷ Arhivele Statului Cluj, Fond Prefectura Cluj, dosar 16/1940, p. 11, 91.

⁶⁸ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 199/1940, documentul 40519.

⁶⁹ Arhivele centrale, Fond MAI, dosar 192/940, f. 35.

⁷⁰ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 231/940, p. 137.

⁷¹ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 35/1940, vol. II, p. 236.

⁷² Arhivele Statului Cluj, Fond Prefectura Cluj, dosar 104/1939, p. 2.

unele țări vecine unde s-au efectuat mobilizări anterioare se va reveni asupra acestor măsuri și prin urmare problema siguranței noastre nu se va mai pune, guvernul român va dispune trimiterea la vatră a rezerviștilor⁷³.

Cum au răspuns acestor chemări patriotice combatanții din județele Transilvaniei? Iată câteva exemple: „Oamenii concentrați au primit cu entuziasm această chemare a țării și acest entuziasm a culminat când au fost grupați în ordine spre stațiile de îmbarcare... entuziasmați cîntînd marșuri și cîntece patriotice... În mod deosebit e de observat simțirea patriotică a populației românești de la sate, manifestată sincer, tot timpul cît a durat executarea ordinului Marelui Stat Major, pînă la despărțirea de cei concentrați și care au fost conduși de familii și populație pînă la gările de îmbarcare cu entuziasm⁷⁴ — se aprecia în darea de seamă a legiunii de jandarmi a județului Cluj asupra modului cum a decurs operațiunea de concentrare în județ.

„Starea de spirit a populației în general este liniștită, deși s-au făcut în luna martie concentrarea cîtorva contingente și li s-au rechiziționat cai, căruțe, hamuri, la toate acestea populația a rămas liniștită cu gîndul că »*Nici o brazdă*« [s.n.]⁷⁵ — se arăta într-un raport al preturii plășii Band, jud. Mureș, din mai 1939. Asemenea exemple, cu un caracter general la scara întregului teritoriu al Transilvaniei, ar mai putea fi citate.

O problemă fundamentală pentru apărarea națională o reprezenta potențialul militar uman al populației țării și, în acest cadru, cel al populației Transilvaniei ori al unor județe din cadrul ei. Acest potențial depindea de mărimea populației și de structura ei calitativă de vîrstă și sănătate.

Pe baza unor evaluări făcute pe această linie în anul 1938 de către organele de specialitate în problemele de apărare, la nivelul județelor Bihor, Oluj, Năsăud, Maramureș, Mureș, Satu Mare, Sălaj, Someș, iar în studiul nostru extinzînd analiza și asupra județelor Ciuc, Odorhei și Trei-Scaune, în total 11 județe, ce au fost afectate prin Dictatul de la Viena, se conturează următoarele concluzii: potențialul militar uman al celor 11 județe se estima la aproximativ 650.000 — 665.000 de luptători⁷⁶, combatanți apti pentru mobilizare. Acest efectiv era egal cu de 1,20 ori totalul efectivelor militare ale României, cu care a luat parte în războiul antihitlerist, cifrate la 539.000 — 540.000 de combatanți.

Dacă extindem studiul la populația și a celeilalte părți a Transilvaniei, fără Banat, la o populație existentă de 2.166.761 locuitori în iunie 1940, cu un coeficient mediu de 18 la sută pentru celelalte județe nenominalizate, efectivul militar total mobilizabil, pe Transilvania, se ridică la aproximativ 1.040.000 — 1.050.000 luptători⁷⁷. Iată o valoare de prim ordin pe care o reprezenta populația Transilvaniei în acel moment.

Concentrările militare, nevoile întreținerii armatei în stare de luptă au impus sacrificiul măsurii rechizițiilor de animale, atelaje și alte mijloace de

⁷³ Idem, p. 3.

⁷⁴ Arhivele Statului Cluj, Fond Prefectura Cluj, dosar 142/1939, p. 37—38.

⁷⁵ Arhivele Statului Mureș, Fond Prefectura Mureș, dosar 5/1939, documentul 472.

⁷⁶ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dosar 75/1939, tabela 1, 2, 3, 4 și Arhivele Statului Mureș, Fond Prefectura Mureș, dos. 77/1938, p. 1—5, Buletinul demografic al României nr. 5/1940 p. 198.

⁷⁷ Sabin Manuilă, *Studiu etnografic asupra populației României 1940*, Institutul Central de Statistică, București 1940, p. 95.

transport, de furaje, cereale de la populația civilă, și acestea au constituit noi eforturi pe care ea le-a suportat în mod conștient.

Mărimea acestor sarcini și modul cum au fost înțelese de către populație au fost evidențiate de către organele de stat cu diferite prilejuri.

În raportul conducerii Ținutului Someș din iunie 1940 se reliefa faptul că, în județele subordonate, rechizițiile s-au ridicat la cote maxime, prevăzute pentru starea de război și, cu toate acestea, populația răspunde în continuare cu promptitudine sarcinilor noi, satisfăcându-se toate cerințele unităților militare⁷⁸.

Prefectura județului Alba, într-un raport din luna octombrie 1939, arată că pe teritoriu există 4 garnizoane și 10 unități militare și că, prin satisfacerea cerințelor acestora, „Am ajuns ca în afară de boi de muncă, la noi s-au epuizat toți caii, toate căruțele, toate hamurile, toate trăsurile și mașinile care sînt bune, folosibile”⁷⁹ — și că această sarcină este aproape în întregime suportată de către țărănime care face dovada unei înalte conștiințe a datoriei. „Chiar după un an de concentrări și rechiziționări, nu se observă nemulțumiri în sinul populației, fiecare cetățean făcîndu-și datoria față de țară cu multă însuflețire”⁸⁰ — se arată în raportul de activitate pe anii 1939—1940 al prefecturii județului Sibiu.

„Populația a primit cu calm și înțelegere evenimentele din cursul anului, concentrări, rechiziții, și a dat dovadă de un spirit de disciplină și solidaritate în toate împrejurările”⁸¹ — se aprecia în raportul de activitate pe anii 1939—1940 al prefecturii județului Făgăraș.

„Niciînd de la unire încoace nu s-au petrecut atîtea evenimente de remarcă. Concentrările și rechizițiile ce au trebuit să se facă din cauza evenimentelor externe, precum și urmările acestor concentrări care au fost înțelese și suportate cu multă abnegație și bărbăție”⁸² — se arată în raportul de activitate pe anii 1939—1940 al prefecturii județului Mureș.

Exemple de sacrificiu conștient, al maselor țărănești în primul rînd, ar putea fi continuate, dar cele prezentate sînt și ele edificatoare și reflectă situația generală.

În cursul anului 1940, evenimentele internaționale s-au agravat la maximum; grupările statelor Axei au obținut vremelnice succese militare însemnate pe continentul european și, drept consecință, în a doua parte a anului direcția strategică a războiului din partea Axei a fost îndreptată înspre țările din sud-estul Europei.

Această strategie războinică a amenințat în modul cel mai direct și grav independența și integritatea națională a României. Se va pregăti împotriva României odiosul Dictat de la Viena.

⁷⁸ Arhivele Statului Cluj, Fond Ținutul Someș, dos. 60/1940, p. 463.

⁷⁹ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul M.O.M.T., dosar 4/1939, p. 125.

⁸⁰ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dos. 481/1939, p. 73.

⁸¹ Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 480/1939, p. 79.

⁸² Arhivele Statului Alba, Fond Ținutul Mureș, serviciul administrația generală de stat, dosar 483/1940, p. 1

În fața acestor grave evenimente, poporul român, armata română și, în acest cadru general, populația Transilvaniei erau gata de luptă, pînă la sacrificiul suprem.

„Țărănimea este ferm hotărîtă să nu cedeze nimic... și să lupte cu toată înverșunarea pentru apărarea hotarelor actuale ale țării și glia strămoșească, — pînă la ultima picătură de sînge pentru păstrarea petecului de pămînt moștenit de la străbuni... și este gata să aducă sacrificiul suprem pentru apărarea frontierelor țării”⁸³ — se arăta în cuvîntul președintelui Asociației Astra din județul Bihor, Dr. Teodor Popa, într-o ședință ținută în 13 august 1940 la prefectura Bihor pentru a se fixa poziția față de presiunile Germaniei hitleriste în problemele Transilvaniei.

Făcînd apoi apel la conștiința datoriei fiecăruia, el a cerut organelor de stat și politice din județ, cetățenilor aparținînd tuturor categoriilor sociale, să se mențină pe o poziție în consens cu a maselor, îndeosebi a țărănimii, pe baza unui comandament unic: „... să nu se mișcăm de la aceste fruntarii nici chiar cu schimb de populație, animați fiind cu toții de nețărnamurita hotărîre de a jertfi totul pentru păstrarea hotarelor etnice”⁸⁴.

În raportul înaintat guvernului în numele populației Bihorului de către Asociația Astra din Bihor, se arată că populația „nu înțelege să cedeze nici un petec de pămînt... deoarece poporul român este conștient și capabil de suprema jertfă”⁸⁵.

În Zalău, județul Sălaj, în ziua de 10 și apoi de 12 august 1940 s-au ținut la prefectura județului două ședințe, la ordinul guvernului I. Gîgurtu care ordonase luarea unor măsuri pentru a se face propagandă în rîndul maselor în vederea acceptării unor sacrificii teritoriale.

În ambele ședințe a fost respinsă de către participanți linia politică concesivă a guvernului I. Gîgurtu, precum și ideea de a se crea un comitet de propagandă care să ducă muncă de lămurire în mase de pe poziția guvernului. Publicistul Grațian C. Mărcuș, prezent la ședința din 10 august, a susținut ca propaganda în sînul maselor să se facă în continuare prin și de către Asociația „Astra” în spiritul liniei pe care aceasta a urmat-o pentru unire și după unirea din anul 1918.

Poziția și concluziile participanților au fost apoi sintetizate în rapoartele prefecturii întocmite de către Dr. Ioan Danciu și semnate de către colonelul Gheorghe Oprită, prefectul județului în care se arăta: „Propunerea ce am făcut-o, în sensul ordinului, de a se face această propagandă în mod direct sau indirect, a răscolit numai sentimentul patriotic al tuturor celor prezenți, dînd naștere la o ședință foarte dramatică și cu scene pline de duioșie pînă la lacrimi.

Intellectualii și conducătorii convocați aici care formează barometrul stării de spirit a românilor sălăjeni, au fost cu toții de aceeași părere exprimată: că ei cari, cei mai mulți, au condus în 1918 pe acești oameni la Alba Iulia, ei cari de 20 de ani incontinuu i-au îmbărbătat și hrănit cu idealul că „Nici o brazdă” din patrimoniul Țării nu va fi cedată decît peste trupurile lor, ei cari de un an și jumătate le arată acestor români utilitatea jertfelor

⁸³ Arhivele Statului Bihor, Fond Prefectura Bihor, dosar 39/1940, p. 65—66.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Idem, p. 67—69.

pe care le fac, în interesul apărării naționale, cu rechiziții, concentrări, impozite, prestație publică etc., ei se văd într-o imposibilitate de a se prezenta azi în fața acestei populații de a-i predica acum contrariu. Dealtfel se crede că aici, în Țara Silvaniei, în Țara lui Simion Bărnuțiu, Gheorghe Pop de Băsești și ceilalți mulți apostoli și mari patrioți ai neamului, nu ar putea prinde această propagandă în sufletul Românilor... glasul lor ar suna în pustiu. Sufletul românesc de pe aceste meleaguri ar fi desigur și mai mult îndirjit⁸⁶.

Referindu-se la poziția țărănimii, raportul preciza; „Țăranii declară că sînt hotărîți să nu se supună nici unui ordin ce ar hotărî cedarea pămînturilor lor.

Înseși femeile se declară gata a le apăra cu toponul în mîină, în cazul că Regele nu-i mai poate apăra⁸⁷. Aceasta, sublinia raportul, „cu atît mai mult, cu cît pînă și șvabii din plasa Carei strigă un unanim »Nu«. Să nu se cedeze în fața presiunilor⁸⁸.

Cu referire la poziția armatei de pe zonă din raza județului, raportul arăta: „Starea de spirit a trupei e, că ori să se facă război, ori să fie lăsați acasă, și să nu mai mănînce pîinea statului degeaba.

În general cuvîntul »război« a devenit simpatic, pe cînd ideea de a se ceda este respinsă cu toată indignarea⁸⁹.

Iată o atitudine de înalt patriotism a unei populații dintr-un alt județ de la granița de vest a țării.

Evenimentele externe s-au derulat în toată gravitatea lor împotriva aspirațiilor poporului român. România a rămas izolată complet pe plan internațional.

Cercurile politice și cele guvernante în frunte cu monarhia din România de atunci nu au mai făcut față cursului evenimentelor Rămînînd distanțate de voința de luptă și de rezistența militară, exprimată de popor și armată, cercurile guvernante și o parte a forțelor oficiale politice burgheze au cedat presiunilor Axei și au acceptat oficial Dictatul de la Viena din 30 august 1940.

Împotriva acestui act imperialist, a caracterului lui și a celor care oficial l-au acceptat, s-a manifestat întregul popor, armata sa care era gata de luptă pînă la sacrificiul suprem. Partidul Comunist Român, recunoscînd poporului român dreptul sacru, inalienabil de apărare legitimă a fruntariilor țării indiferent de sacrificiile ce se cereau, s-a pronunțat pentru o rezistență națională inclusiv militară.

Dacă evenimentele interne și externe nefavorabile nouă au împiedicat realizarea acestui deziderat și de ordin militar, aceasta nu anulează justetea cauzei și a voinței de luptă exprimate de popor, de către armată și partidul nostru.

Aplicarea sentinței dictatului a creat o adevărată dramă națională, morală, politică și militară poporului român.

⁸⁶ Arhivele Statului Zalău, Fond Prefectura Sălaj, Prefect 1940, p. confidențial, pachetul 4, p. 1.

⁸⁷ Idem, Nota informativă din 12 august 1940, p. 5.

⁸⁸ Idem, p. 4.

⁸⁹ Idem, p. 5.

Armata română a primit ordin să se retragă și să cedeze fără luptă pozițiile și fortificațiile militare, făcute cu atîta jertfă și trudă. Valoarea fortificațiilor și a altor obiective numai din teritoriul ce a fost cedat prin dictat s-a ridicat la uriașă sumă de 5.904.234.105 lei⁹⁰, sumă ce era egală cu 62,65 la sută din bugetul de apărare a României pe anii 1939—1940 și reprezenta 18,25 la sută din bugetul țării pe aceiași ani de exercițiu⁹¹.

Cu privire la patriotismul oștirii române și la drama morală suferită, atunci cînd i s-a luat dreptul de a lupta și a se jertfi pentru apărarea pămîntului strămoșesc, este instructiv și astăzi, după 40 de ani, să reproducem conținutul ordinului comandantului Brigăzii 2-a Mixte Munte ce se găsea pe granița de vest a țării. Documentul evidențiază înaltul patriotism al armatei, al trupei, dar și tragedia lor, a comandantului care au fost puși în situația să acționeze împotriva voinței și conștiinței lor, împotriva crezului, a misiunii pentru care erau prezenți acolo și, în final, să cedeze, să părăsească pozițiile fără luptă. Iată textul documentului:

„Ostași ai Brigadei a 2-a Mixte Munte:

1. Ați ținut cu vrednicie un an și jumătate sectorul de pe Tisa unde sînt de veacuri în fapte numai sate de români curați ai Oașului și Maramureșului, ori din Someș — Năsăud — Bihor — Sătmăr, sate în care tot ce aveți mai drag, mai scump stăteau acolo liniștiți știind că voi sînteți gata de luptă.

2. Nu v-au îndoit într-un an și jumătate nici ploii, nici viscole, nici nevoile caselor . . . și nici ura și gloanțele celor de peste apă.

Nu v-ar fi îndoit, cu siguranță nici lupta vitează.

3. Ni s-a luat dreptul să luptăm și să murim pentru apărarea pămîntului nostru sfînt . . .

4. V-am îmbărbătat numai cu grija cinstei fiecăruia dintre voi și a curăteniei fără egal a onoarei drapelului Batalioanelor și Divizioanelor din care faceți parte.

Le-ați păstrat ostași sus acolo unde sînt așezate spre cinstea neamului și vă mulțumesc fierbinte pentru destoinicia voastră de vînători de munte.

5. Comandantul vostru de brigadă vă roagă acum, astăzi, cînd nenorocirea cea mai neagră ne-a lovit Țara: Rămîneți cu Toată Cinstea lîngă drapelul Batalioanelor și Divizioanelor și cu aceleași suflete fără egal încheiați îndatoririle voastre ostășești în întregime.

Să mergem acolo unde sînt ordinele, să depunem armele și materialele noastre în magazii și apoi să plecăm acasă și să arătați acolo, cu fruntea sus, că nu din vina voastră s-a întîmplat nenorocirea noastră a tuturor.

Voi ordona Batalioanelor și Divizioanelor să vă dea la plecare CERTIFICAT DE ONOARE UNDE SE VA ARĂTA CE MINUNAȚI OSTAȘI AȚI FOST FIECARE DIN VOI ÎN ANUL NEGRU — 1940.

Aceste certificate de onoare să le păstrați între actele cele mai de preț ale familiilor voastre și să vă mîndriți cu ele în fața oricui s-ar îndoi de voi, fiindcă nu vă cunoaște.

⁹⁰ Direcția Generală a Arhivelor Statului, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 134/1941, p. 4.

⁹¹ Breviarul Statistic al României 1939, vol. II, p. 434—436.

Să trăiți ostași cumiți ai Batalioanelor și Divizioanelor din Brigada 2-a Mixtă Munte.

COMANDANTUL BRIGADEI 2-a MIXTĂ MUNTE
COLONEL I. Dumitrache⁹²

Cu acest prilej, evocînd evenimente de peste, ori de acum 40 de ani, ne exprimăm admirația și recunoștința față de toți patrioții și antifasciștii, față de poporul român dîrz, neînfricat și viteaz, față de armata de înaltă ținută patriotică, compasiunea pentru cei care au căzut și aducem un omagiu fierbinte celor care au eliberat-o și apoi au edificat cea mai frumoasă patrie din istoria noastră multimilenară, România Socialistă.

Despre generația care a realizat această mare înfăptuire istorică, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „În pofida jertfelor și sacrificiilor care a trebuit să le facă, ea poate fi mîndră că a avut fericirea să fie părtaşă la această măreață operă, că i-a revenit misiunea să înscrie în milenara carte de aur a patriei cea mai grandioasă pagină de înfăptuiri revoluționare, că prin eforturile ei neobosite, prin spiritul patriotic arzător și elanul ei nestins a făcut ca scumpa noastră patrie să se ridice mereu mai sus, liberă, demnă, înfloritoare, spre piscurile socialismului și comunismului, ocupînd un loc de cinste în rîndurile tuturor națiunilor lumii”⁹³.

Iată pagini de istorie glorioasă, în care s-a înscris cu mîndrie prin atîtea fapte populația Transilvaniei.

VASILE T. CIUBĂNCAN

SIEBENBÜRGISCHE BEITRÄGE ZUM NATIONALEN DESIDERAT
DER VERTEIDIGUNG DER WESTGRENZE DES LANDES IN DER
ZWISCHENKRIEGSZEIT

(Zusammenfassung)

Der Verfasser macht eine Analyse der Richtlinien der Aussenpolitik Rumäniens in der Zwischenkriegszeit und hebt den Standpunkt der nationalen patriotischen Kräfte des Landes hervor, wonach die hauptsächliche Gefahr für den Bestand und die Unabhängigkeit des Landes der Faschismus in Gestalt der aggressiven Politik der Achsenmächte war, der sich — in Falle Rumäniens — auch die Gefahr des Horthystischen Revisionismus Ungarns zugesellte.

Hierauf werden die internen politischen Optionen der Regierungen, der politischen Parteien zur Frage der nationalen Forderung der Verteidigung der Landesgränzen erörtert. In diesem Zusammenhang wird die richtige und fortschrittliche Politik der rumänischen

⁹² Unul din exemplarele ordinului semnat de colonelul I. Dumitrache aparține fostului combatant al Brigăzii a 2-a Mixtă Munte Ioan Răcășan, din Șimleul Silvaniei, județul Sălaj, document pe care l-a primit personal în acele zile negre ale anului 1940. — Documentul i-a fost înmînat autorului studiului de față pentru documentare și se găsește în posesia subsemnatului. Pe această cale exprimăm sincere mulțumiri titularului documentului Ioan Răcășan.

⁹³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă, 2 august 1979*, Editura politică, București, 1979, p. 21.

kommunistischen Partei hervorgehoben, welche die Organisierung eines festen nationalen, politischen und militärischen Widerstandes des ganzen Volkes, mit Beteidigung der fortschrittlichen Kräfte aller mitwohnenden Nationalitäten Rumäniens vorschlug.

Hierauf wird im einzelnen, mit reichlichen Daten und unveröffentlichten Tatsachen, die Beistimmung der breiten Bevölkerungsmassen, ohne Unterschied der Nationalität, Rumänen, Ungarn, Deutsche, Juden und andere, zur nationalen Bestrebung für Errichtung der militärischen Verteidigungsanlagen an der Westgrenze des Landes behandelt. Es werden Daten aus fast allen Kreisen Siebenbürgens zitiert, nach denen der Wert der freiwilligen Subskriptionen der Bevölkerung zum nationalen Verteidigungsfond, bis zu den Monaten April—Mai 1940, sich auf 504.517.390 Lei belief, wovon 378.799.413 Lei eingezahlt wurden.

Der Verfasser macht eine Analyse des militärischen Menschenpotentials der Bevölkerung Siebenbürgens, das auf ungefähr 1.040.000—1.050.000 Kämpfer für die Landesverteidigung geschätzt wurde.

Zum Abschluss der Arbeit werden Tatsachen und Daten angeführt welche die patriotische Haltung der Bevölkerung Siebenbürgens und seiner Armee bezeugen, und den Willen zum nationalen, bewaffneten Widerstand gegen die aggressive Politik der Achsenmächte, den horthystischen Revisionismus, gegen das Wiener Diktat von 30. August 1940 ausdrücken.

Der Verfasser kritisiert die bürgerlichen Kreise der Regierung und Politik in Rumänien, welche dem Druck der Achsenmächte nachgaben, dem Kampfeswillen des rumänischen Volkes und seiner Armee nicht entsprachen und offiziell das Wiener Diktat anerkannten.

Unter Führung der Rumänischen Kommunistischen Partei wurde hierauf der nationale antifaschistische, antiimperialistische Widerstand, die Revolution der nationalen und sozialen Befreiung organisiert, und eine neue Ära in der Geschichte Rumäniens und Siebenbürgens eröffnet.